

VJESNIK DRŽAVNOG ARHIVA U RIJECI
sv. IV. (Rijeka 1957)

Od preko 600 stranica ovog četvrtog sveska posvećeno je oko 350 stranica novoj historijskoj građi, te blizu 200 stranica inventarima. S obzirom na važnost i značenje intenzivnog rada na objavljivanju građe za povijest Istre, Rijeke i Hrv. Primorja redakcija je nesumnjivo vrlo dobro utvrdila fizionomiju ovog vrijednog godišnjaka i pogodila pravi omjer prostora, koji bi trebalo i ubuduće davati pojedinim rubrikama i prilogima u »Vjesniku«.

Od nove građe objavljena je najprije »Knjiga podavanja i prihoda posjeda katedralnog kaptola u Puli« (1349—1371), priređena za štampu od dr. M. Zjačića. Predstavlja vrlo zanimljivu građu za ekonomsku historiju i za etničke prilike u Puli sredinom 14. stoljeća, iako rukopis izvornika ima svega 13 listova u polufoliju. Tekst je solidno pripremljen za štampu, usprkos velikim teškoćama obzirom na brojne griješke u izvorniku i na njegovu oštećenost. Možda se jedino moglo primijeniti nešto više sistema u pitanju, koje griješke označivati u samom tekstu, a koje u bilješkama. Uz to je šteta što priređivač nije nešto više rekao o odnosu ove »Knjige podavanja« prema onoj drugoj, koju spominje u predgovoru (str. 60), a koja se također čuva u Državnom arhivu u Rijeci i datira je u njegovom inventaru godinom 1303.—1387. (s dodacima do god. 1788). Vjerovatno će to biti učinjeno pri objavljivanju te druge »Knjige podavanja i prihoda«, koja se inače krivo označava kao »katastik«. Moglo bi se još govoriti,

što autor u uvodnim napomenama citira i neka djela talijanske irede-tističke historiografije, koja se, po našem mišljenju, ne bi smjela koristiti bez obavezne opće napomene - rezerve u pogledu njihove tendencije, pa i u slučaju kada su točni konkretni podaci, koji se iz tih djela citiraju.

U nastavku dr. M. Zjačić objavljuje dalji dio teksta iz »Knjige riječkog notara i kancelara Antuna de Renno de Mutina«, i to iz perioda god. 1451.—1454. Nastavio je time rad objavljen u ranijim svescima »Vjesnika«. O vrijednosti te građe, koja tako bogato ilustrira pomorsko-trgovački i ostali život Rijeke u 15. stoljeću (i šireg područja, s kojim je Rijeka bila u vezi), već smo govorili u prvom svesku ovog »Arhivskog vjesnika« (str. 541—542). Ovdje bi smo mogli samo ponoviti, kako je korisno za historijsku nauku, što se ova građa objavljuje. Autor je vrlo dobro učinio, što je radi ekonomiziranja prostorom izostavljao sve stareotipne formule i nebitne dijelove Rennovih zapisa. To je primjer, koji svakako treba slijediti i u drugim našim srodnim publikacijama, kako bi smo na raspoloživom prostoru objavili što više građe i učinili je dostupnom što širem krugu istraživača.

Poklajanajući postepeno više pažnje građi za noviju historiju ovaj svezak »Vjesnika« donosi i »Izbor dokumenata o etničkom sastavu i političkim prilikama Istre, koji je pripremio dr. Vj. Bratulić. Ovdje je objavljen tek prvi dio ovog »izbora« s dokumentima iz perioda

1919.—1930. godine. Iz obimnih arhivskih fondova talijanskih okupacionih vlasti u Istri između dva rata, i to Civilnog komesarijata u Puli i Prefektore u Puli, objavljena su 83 dokumenta. Pri izboru se autor ograničio na građu »koja nam osvjetljuje političko stanje u pokrajini, u prvom redu razvitak radničkog pokreta i ulogu komunističke partije Italije u njemu« . . . »i one dokumente, u kojima se djelatnost radničkog pokreta pojavljuje uz ostala pitanja«, te na »najuži izbor dokumenata iz oblasti gospodarstva i općeg društveno-političkog života«. Građa će nesumnjivo biti vrlo korisna istraživačima novije istarske historije, to više što je popraćena opširnijim i instruktivnim uvodnim napomenama. Bilo bi međutim isto tako korisno, da se u slučajevima ovakvih izbora iz obimnih arhivskih fondova, koji zahvataju veće vremenske periode, kaže još nešto iscrpnije o cjelini tih fondova i njihovim važnijim dijelovima. Uz to bi i pojedine izabrane dokumente trebalo popratiti, gdje to razjašnjenje traži, odgovarajućim bilješkama pod tekstom. Radi boljeg i lakšeg pregleda objavljenih dokumenata bilo bi ih bolje objavljivati s uvodnim registom, izostavljajući uvodne i završne formule, te dati na početku skupni pregled svih dokumenata nizom njihovih regista i naznakom rednog broja. Čini nam se, da takav sistem objavljivanja građe (proveden i u zagrebačkom »Arhivskom vjesniku« sv. I.) predstavlja sretno rješenje. Kada nam uz to prostorne mogućnosti budu dopustile, da uz ovakve razmjerno šire izbore dokumenata dodajemo i korisne indekse (imenâ, mjesta i stvari), smatramo da će tada biti udovoljeno osnovnim zahtjevima savremenog i kritičkog izdanja i novije historijske građe. Jednako bi bilo racionalno, da se dokumenti o-

bjavljaju kontinuirano bez obaveznog započinjanja teksta svakog dokumenta na početku nove stranice, kako bi se štedio raspoloživi prostor.

U rubrici »Inventari« ovoga četvrtog sveska »Vjesnika« objavljeni su opsežni inventari fondova riječkog Magistrata i Gubernija. Za svaku je pohvalu ovaj napor redakcije da putem spomenutih inventara pruži istraživačima iscrpniji uvid u navedene vrijedne riječke fondove. Ali objavljivanje ovih i sličnih inventara neophodno nameće diskusiju o principima redigiranja naših arhivskih inventara, s čitavim kompleksom pitanja, koja su s tim u vezi. Drugom zgodom ćemo se potnije pozabaviti ovim posebnim i važnim pitanjem, a i osvrtno na te riječke inventare. Za sada kažemo samo to, da smatramo za potrebno da se pri objavljivanju ovakvih inventara svakako dadu u uvodu ili u zaključku neke napomene, s kojima bi se objasnio način izrade i redigiranja inventara, te se olakšalo snalaženje arhivistima i istraživačima - historičarima. Uz to je naravno potrebna i pažljivija priprema teksta za štampu, kako se ne bi isti tekst nepotrebno ponavljao (vidi npr. str. 522 i str. 560—561).

Sve redakcije publikacija, koje objavljuju historijsku građu i inventare, pa i redakcija riječkog »Vjesnika«, imaju još znatnih poteškoća u nastojanju da osiguraju što manji broj štamparskih griješaka u svojim edicijama. Problem je tehničke naravi. On nije lako rješiv, ali će trebati novih i još većih napora, da se u maksimalno mogućem stepenu rješava, te postigne sve veća i bolja preciznost objavljenih tekstova.

Od rasprava ovaj četvrti vezak riječkog »Vjesnika« donosi pravno-historijsku studiju O. Mandića »Brigača - Razvojni put jednog pravnog običaja u kastavskoj gospodstvu« str.

7—51). Autor je vrlo iscrpno i dokumentirano obradio institut »brigače« u kastavskoj gospoštiji, točnije na području veprinačke općine, davši time novi vrijedan prilog svom nizu rasprava iz oblasti pravne historije Kastavštine. Dobro je prikazan proces razvoja »brigače« od 16. stoljeća do najnovijeg vremena; od pravnog običaja, koji je označavao obavezu godišnjeg podavanja dijela prihoda s određenog zemljišta za religiozne svrhe i odražavao vid često teške eksploatacije seljaka po svećenstvu, preko ustanove pozitivnog prava u drugoj polovici 18. stoljeća, kada »brigače« postaju predmet fideikomisarne supstitucije, pa do najnovijeg vremena, kada je brigača izgubila svoj sadržaj, zadržavši se samo kao naziv za one komade zemljišta, »koji

su nekada imali tu funkciju, iako je ova danas pala u zaborav«. Dobro su uočeni i ekonomski momenti, koji su utjecali na razvoj ove pravne ustanove. Šteta je jedino, što autor nije šire razradio porijeklo »brigače« i što nije s više komparativne građe s drugih područja osvijetlio srodne oblike eksploatacije naroda sa strane crkve, pa time još bolje ocrtao mjesto »brigače« u sistemu te eksploatacije.

U svemu ovaj četvrti svezak »Vjesnika Državnog arhiva u Rijeci« predstavlja vrijednu publikaciju, pokazuje napredak i uspjehe naših arhivskih ustanova i na polju njihove naučne djelatnosti, te će novoobjavljenom građom nesumnjivo dati koristan pečat našoj historiografiji.

Bernard Stulli

MUZEJI I ARHIVI

dr. Antun Bauer i prof. Krešo Nemeth Zagreb, 1957 str. 130.

Vrijedna i korisna publikacija u izdanju Ureda za informacije Izvršnog vijeća Sabora NR Hrvatske. Podijeljena je u dva dijela. U prvom, opsežnijem dijelu obuhvatio je autor dr. Antun Bauer osnovne konture historijata svakog pojedinog muzeja, koji se nalazi na području NR Hrvatske. Iza toga dao je sažeti opis vanjskog i unutarnjeg izgleda pojedine muzejske zgrade i opis cjelokupnog materijala, koji je u njima pohranjen. Prikaz je popraćen mnogim jasnim fotografijama, koje nam zajedno s tekstom daju plastičnu predodžbu o našim muzejima i njihovu sadržaju. Autor je muzeje svrstao po abecednom redu mjesta.

Međutim baš u vrijeme, kada se je radilo na redakciji rečene publikacije, dolazi do otvorenja Kotar-

skog muzeja u Pakracu, što, dako, autor nije mogao više uzeti u obzir u svojem prikazu.

Spomenuti muzej nalazi se u zasebnoj staroj jednokatnici. U pet prostranih prostorija smještene su sve moguće zbirke (od arheologije do NOB-e). Osim toga u Muzeju je pohranjeno i nekoliko matičnih knjiga pravoslavne crkvene općine u Pakracu iz XVIII. i XIX. st., te priličan broj fascikla arhivske građe XIX. i XX. st. učiteljske škole u Pakracu.

U drugom, manjem dijelu publikacije (koji obuhvaća 60 stranica) prof. Krešo Nemeth daje kratak pregled svih arhivskih ustanova, koje se nalaze na području NR Hrvatske.

Prije samog pojedinačnog opisa arhivskih ustanova autor iznosi ra-